

KNJIGA O GOSPODARSTVU OTOKA PAGA

Šime Tome PERIČIĆ, *Razvitak gospodarstva otoka Paga u prošlosti*,
Ogranak Matice hrvatske, Pag, 2012., 209 str.

U proljeće 2012., u nakladi Ogranka Matice hrvatske Pag, iz tiska je izašla knjiga uvaženoga stručnjaka za gospodarsku povijest Dalmacije dr. sc. Šime Tome Peričića, umirovljenog znanstvenog savjetnika, pod naslovom *Razvitak gospodarstva otoka Paga u prošlosti*. Autor je danas, nedvojbeno, jedan od ponajboljih istraživača i poznavatelja dalmatinske gospodarske (i ne samo gospodarske) povijesti, a rezultat toga brojni su znanstveni radovi i nekoliko knjiga iz gospodarske prošlosti Dalmacije, osobito njena sjevernog dijela. Među njima je i ova najnovija o gospodarstvu otoka Paga u prošlosti, obrađujući razdoblje od njegovih početaka do Drugoga svjetskog rata.

Knjiga ukupno ima 229 stranica i 791 bilješku, a sastoji se od predgovora (5 – 6) i 12 posebnih cjelina ili manjih poglavlja: "I. Opće napomene" (9 – 10), "II. Demografski razvoj" (11 – 20), "III. Solarstvo" (21 – 40), "IV. Poljodjelstvo" (41 – 68), "V. Šumarstvo i lovstvo" (69 – 71), "VI. Ribarstvo" (72 – 80), "VII. Rudarstvo" (81 – 84), "VIII. Prerađivačka radinost" (85 – 93), "IX. Trgovina i pomorstvo" (94 – 122), "X. Novčarstvo" (123 – 125), "XI. Zadrugarstvo" (126 – 127) i "XII. Počeci turizma" (128); zatim slijedi zaključak (129 – 130), sažetci na engleskom i talijanskom jeziku (131 – 134), bilješke (135 – 166), statističke tablice (167 – 180), izvori i literatura (181 – 193), popis kratica (194), mjere i novac (195 – 198), slikovni prilozi (bez označenih stranica od str. 199 do 217, s preslikom vegetacijske karte otoka Paga prof. dr. sc. Stjepana Horvatića), kazalo osobnih imena (201 – 202), kazalo zemljopisnih naziva (203 – 206), pregled sadržaja (207 – 208), a na kraju slijedi popis ustanova i pojedinaca što su financijski potpomogli tiskanje ove knjige (209).

Već u predgovoru autor kaže kako su se u povijesti otoka i grada Paga do sada pretežito proučavala i razmatrala društvenopolitička i kulturna zbivanja, dok se gospodarska problematika redovito izostavljala i zanemarivala, a ako se o gospodarstvu ponešto i pisalo, onda je to uglavnom bilo solarstvo. Iako je ono dugo bilo najvažnije, ipak nije nikada bilo jedino zanimanje i jedini izvor egzistencije paškoga pučanstva. Stoga se nužno nameće potreba istraživanja i prikazivanja ukupnog gospodarskog razvitka u minulom tisućljeću. To je jedini i isključivi motiv, tvrdi Peričić, koji ga je naveo da se uhvati u koštac s ovom ne baš lakom zadaćom. Obradujući zadanu temu, on to čini manrom iskusnoga povijesnog znalca, po uvriježenoj metodi i načelima suvremene gospodarske povijesne znanosti, kronološkim redom, polazeći od tamošnjem pučanstvu najvažnije grane djelatnosti, a to je, naravno, rečeno solarstvo. Međutim, prije obrade solarstva autor u općim napomenama donosi osnovne podatke o otoku Pagu, njegovoj površini, klimi, broju žitelja, pojedinim mjestima, teritorijalnoj organiziranosti i političkoj pripadnosti kroz povijest, od antike do Banovine Hrvatske. U poglavlju o demografskom stanju detaljnije se raspravlja o brojnosti paškog pučanstva, o migracijama, oskudicama, gladi i čestim bolestima.

Solarstvo kao ključna gospodarska grana Paga, osobito važna za život otočana do kraja XVIII. stoljeća, obrađeno je u nekoliko vremenskih faza. Tako se posebice govori o proizvodnji soli do 1409., zatim za mletačke uprave (1409. – 1797.), prve austrijske uprave (1797. – 1805.), francuske vladavine (1806. – 1814.), druge austrijske uprave (1814. – 1918.) i razdoblju između dvaju svjetskih ratova (1918. – 1939.). Poljodjelstvo je također dobro obrađeno, iz čega jasno proizlazi da je na otoku Pagu oduvijek bilo manjih oaza plodnih polja i krševitih pašnjaka, što je, unatoč čestoj buri i posolici, pogodovalo uzgoju vinove loze, maslina, smokava te ponešto žitarica i stoke sitnog zuba, najviše ovaca. Najprije su obrađeni agrarni odnosi, zatim korisne površine te poljoprivredna proizvodnja, vinogradarstvo, ratarstvo, voćarstvo, stočarstvo, pčelarstvo, svilogojstvo, podjela pašnjaka, travarina, a obrađeni su i značajniji pokušaji promicanja poljodjelstva.

Šumarstvo i lovstvo tema je petog poglavlja. Ono je obrađeno veoma kratko, na svega tri stranice. To nas ne iznenađuje jer na otoku Pagu – osim ponešto hrasta, česmине i divljih maslina – velikih šuma i nije bilo, a lovstvo nikad nije imalo veće značenje u životu tamošnjeg pučanstva. Ribarstvo je bilo razvijenije. Ono se oduvijek držalo trećom granom gospodarske djelatnosti otočkog pučanstva, odmah nakon solarstva i poljodjelstva, a bilo je važan izvor prehrane pa i stanoviti izvor novčane zarade paških ribara. Najviše se lovila srdela i skuša, zatim manula, tuna i druga riba, ponešto rakovi i školjkaši. Ribarstvo je bilo najrazvijenije krajem XIX. i u prvim desetljećima XX. stoljeća. Rudarstvo je na Pagu bilo donekle razvijeno, a koristilo se povremeno. Najviše se vadio ugljen nedaleko od Kolana, u kolanskoj dolini, zatim ponešto boksit kod Smokvice i katran na lokalitetu Sv. Duh.

U poglavlju o prerađivačkoj radinosti autor najprije govori o kućnoj radinosti, osobito o vunarstvu i čipkarstvu, zatim obrtništvu, sirarstvu, potom o početcima industrije, o mlinarstvu te tvornici braće Mirković za proizvodnju sokova i finih vina (prošek, vermut, sok od rajčice u limenkama). U devetom se poglavlju opširnije raspravlja o trgovini i pomorstvu, najviše o izvozu soli, janjetine, sira, soljene ribe, vina, vune, kože, rakije te poljoprivrednih i drugih proizvoda; o uvozu žitarica, riže, tjestenine, drva za ogrjev i robe manufakturne proizvodnje. Dalje je riječ o carinama i carinskim nametima, slabijoj konkurenciji, o brodarstvu i brodogradnji.

Prvi ozbiljniji začetci novčarstva na Pagu javljaju se 1491. kada su dvojica Židova u gradu otvorila neku vrstu banke i davala pozajmice novca uz veoma visoke kamate, ali je to kratko trajalo, svega nekoliko godina. Tek se krajem XIX. i početkom XX. stoljeća značajnije razvijaju bankarstvo i novčarske institucije. S razvojem bankarstva snažnije se razvija i zadrugarstvo odnosno zadrugarski pokret, što na početku XX. stoljeća dovodi do osnutka brojnih zadruga. Početci turizma tema su zadnjeg, dvanaestog poglavlja. Skromni začetci turizma na otoku Pagu javljaju se između Prvog i Drugog svjetskog rata, kada Pag 1925. godine posjećuju prvi strani turisti, a grade se i otvaraju prvi hoteli i drugi objekti ugostiteljskog sadržaja.

Na kraju slijedi kratak zaključak na hrvatskom, engleskom i talijanskom jeziku u kojem se ponavlja da je okosnica paškoga gospodarstva oduvijek bila proizvodnja i prodaja soli, osobito do kraja XVIII. stoljeća, a od većeg su značenja bili još poljodjelstvo, ribarstvo i stočarstvo. Iako korišteni podatci nisu sasvim kompletni i sveobuhvatni, što priznaje i sam autor, čitateljstvo će ovom knjigom dobiti prilično zaokruženu i cjelovitu sliku o nastanku i razvitku gospodarstva otoka Paga u prošlosti. Takvu je knjigu već dobio Zadar, a uskoro će ju od istog autora, nadajmo se, dobiti i Šibenik.

Prof. dr. sc. Marjan Diklić